

## Kirjallisuutta.

### Kielemme äänne- ja oikeinkirjoitusoppia.

AARNI PENTTILÄ: **Suomen kielen äänne- ja oikeinkirjoitusoppi.** WSOY. Porvoo 1948. 120 s.

Viime keväänä ilmestyi prof. Penttilän suurella mielenkiinnolla odotetun suomen kieliopin I osa, teoksen, joka valmistuttuaan tulee korvaamaan todellisen puutteen kirjallisuudessamme, sillä Setälän varsinaisesti kouluja varten laaditut »Suomen kielioppi» ja »Suomen kielen lauseoppi», jotka jatkuvasti ovat laajin deskriptiivinen esitys yleiskielestämme, ovat jo varsin vanhat, ja Hakulisen mainio »Suomen kielen rakenne ja kehitys» taas kulkee eri linjoja kuin varsinainen kielioppi.

25 ensimmäistä sivua on omistettu äänneopille, ja siinä annetaan keskitetty ja selvä katsaus kielemme fonetiikkaan. Ensin luetellaan ja ryhmitellään äänteet, sitten selvitetään kombinaatio-oppia ja äänteiden ke. toa. (Sivumennen: Onko asianmukaista nimittää sekä diftongeja *iu*, *iy* että *ui*, *yi* ummistuviksi, koska niissä »jälkiosa näet on umpinaisempi kuin alkuosa»?) Painotukselle on omistettu eri lukunsa. Sivupainosta lausutaan mm.: »On kuitenkin tarkasti tutkimatta, onko mainitun tavun jonkinvertainen tehottuneisuus ympäristöönsä verraten lainkaan äänen voimakkuuden nousun vaikutusta vai ovatko eräät muut tekijät tärkeämmät (nimenomaan tavun laajuus ja tavun korostus).» Allekirjoittaneen tekeillä olevaa tutkimustaan varten suorittamat intensiteetinmittaukset näyttävät vahvistavan tämän epäilyn: ainoassakaan tapauksessa ei sivupainollinen tavu ole ollut intensiteetiltään edellistä painotonta tavua vahvempi, joten sivupaino ei suomessa tunnu merkitsevän intensiteetin nousua. Sen sijaan en ole tekijän kanssa yhtä mieltä siitä, että virkkeen painotus olisi yleensä loppua kohti laskeva: päin vastoin nähdäkseni virkkeen viimeinen jäsen normaalisti on varsin painollinen. — Korostusta selvittelevää lukua havainnollistaa muutamien sanojen sävelkulusta piirretty käyrä, jollaisia toistaiseksi on hyvin vähän julkaistu.

Pääosan teosta muodostaa oikeinkirjoitusoppi. Sitä leimaa kauttaaltaan tekijän oivallus puhutun ja kirjoitetun kielen suhteellisesta erillisyydestä, jota hyvin kuvaa esim. seuraava lausuma: »Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että ne olisivat joka suhteessa toisilleen vieraita. Niiden kesken on havaittavissa varsin pitkälle menevää v a s t a a v a i s u u t t a, niin että muutamia sääntöjä tuntemalla on mahdollista kääntää grafeemisuomea foneemisuomeksi l. lukea ja päinvastoin foneemisuomea grafeemisuomeksi l. kirjoittaa.» Tässä osassa tekijä on joutunut suorittamaan paljon suorastaan perustavaa laatua olevaa työtä — laajin tähänastinen esitys, M. AIRILAN »Suomenkielen oikeinkirjoitusoppi» on volyyminiltaan vain n. puolet Penttilän esityksestä. Mainittakoon eräitä lukujen nimiä: Isojen kirjainten käytäntö (7 sivua). Sanain lyhentämisestä (laajan yleisesityksen lisäksi 9-sivuinen lyhennysluettelo). Välien käyttö (sisältää arvokkaan esityksen suomessa niin visaisesta sanojen yhteen tai erilleen

kirjoittamisesta). Kirjoituksen apumerkistö (käsittelee eri alaotsikkojen alla välimerkkien käyttöä, myös sellaisten kuin pisteryhmä, puolipiste, kaksoispiste, sulkumerkki, ajatusviiva, lainausmerkit, heittomerkki, yhdysmerkki, jakoviiva, joiden käytöstä entisissä kielioppeissamme on hyvin vähän tai ei mitään ohjeita). Lopuksi on vielä esitys vierasperäisten sanojen ja ulkomaan paikannimien kirjoittamisesta. Sen sijaan teokseen ei sisälly ohjeita esim. visaisten *-ottaa*, *-oittaa* verbien oikeinkirjoituksesta. Sehän ei olekaan puhtaasti grafeemi-, vaan myös foneemisuomen pulma, joten se ilmeisesti tulee esille johto-opissa.

Prof. Penttilä on kirjallaan tehnyt suuren palveluksen grafeemisuomen kodifioimiselle. Siitä on suppeassa muodossa ja selvän jäsennyksen puitteissa saatavissa hyvin tyhjentävä kuva niistä keinoista, joilla »foneemisuomea käännetään grafeemisuomeksi». Erityisen kiitoksen ansaitsee tekijän sanonta. Niin nasevan asiallista, suppeudessaan kirkasta tekstiä ei usein tapaa.

Uuden painoksen varalta mainittakoon seuraavat pikkuseikat:

Tuuman merkki ei ole ', vaan " (s. 29).

Nykyään ei kirjoiteta fraktuurassa *nifka*, *wafaan*, vaan *niska*, *was-taan* (s. 30).

Pohjoinen on englanniksi *north* eikä *nord* (s. 60), etelä *south* eikä *syd* (s. 61).

Sacr. min. cand. olisi parempi määritellä 'jumaluusopin erotutkinnon suorittanut, jota ei ole vihitty papiksi', siis jättäen 'vielä' sana pois, koska esim. naista ei koskaan vihitä papiksi (s. 61).

**Matti Sadeniemi.**